

Zaza u Zazaki sero gurenais ser Seydxan Kuriji rê jü cüabo mecburi

Mesut Keskin

wendoğê delali, mı no nuştê xo “mecburi” name kerd, çike ez xo polemiku ra düri finu. Coka ki ni nuştêy qe be esq u kêf nênusnenu. Wendoği qusır de qayt mekerê.

Çı esto ke, nae ra nejdiyê asmê raver (20.7.) pela (sitê) Kurdistan-Aktueli de nuştê dê Seydxan Kuriji darde bi (<http://kurdistan-aktuel.de/yazarlar/seydxan-kurij/5719-kirdki-ciko-kird-kam-i.html>), tede namê mı ki dı cau de dekeriyo. Î rocu waxtê mı qe çinê bi, sero vînderi, mı wayirê nuştêy u ê na pele ra ki vat ke cüabê mu tenê kuno herey.

Mesela naca ra pêda biye ke, wakıl Elif Orhane nae ra dı asmi raver taê nuştekarun u roştberanê ma de Zazaki u Zazau sero reportaj vıraşti bi, inu ra jü ki ez biyane. Taine rê hewl, taine rê xırab, axırı mı çım de xeylê faydê ni mobetu bi ke taê der u dormu de gereke na mesela sero tabu be ezber ra birijiyêne. Verde ra, nae ki vaci; neşrbiyaena i reportaju ra tepia wakıl Elife be xo, jü ki albaz İbrahimi rê tebriku ra qeyr, eşkera ya ki dızdeni (miyanki) xeylê tehdid u heqareti ki amê; têl kerdo, sond u gef ro cı werdo. Ez i mordemanê tariyu kenane naletme. Ebe fek ya ki kerdene bo; zor u zarpe, kıfr u heqaret acızıya. Cao ke ilm u irfan, fıkr u exlaq, vicdan u xışete ke qedina, zor u zarpe sifte keno.

Bêrime mesela xo ser; nuştê S. Kuriji “Kirdkî çiko, Kird kam î” de taê qal u qırr vêreno ra ke lazımo, sero fikrê do bin ki bıvacıyo. No nuşte de ez ke vanu “Zaza” u “Zazaki”, iyê ke Zazaki qesey kenê, pêrüne rê vanu, kam xo u zonê xo mıntıqa xo de çıturi name keno, bikero.

“Kurd” ki, çıturi ke İranolociye de ki tesnif biyo, mıleto ke Kurdki, yanê Kurmanci, Sorani u Kelhuri qesey keno, iyê.

Mı çım de, kamo ke Zazaki rê xızmete keno/kena, ebe qedr u qımeto; kam ke ni zonê bındest u bınê talukey rê wayir vecino, caê xo berzo. Lazım niyo ke fikrê mı de bo, te ke zerrê xo ra pak u durıst bılewiyo. Hetê kamiye ra senê vênais ra beno, bıbo; hurmetê mı esto. İyê ke vanê “Zazay Kurdê”, iyê ke vanê “Zazay be Dêsimıcu (ya ki Zazaanê Elewiyo) ra dı mıletê ciarê”, inu rê ki hurmetê mı esto. Her çıqa ke fikrê mı na bare de nuyo ke, Zazay (Dımılı) sarê do xosero. Mı hata nıka sebeb nêdiyo ke xo Kurd bıvênî. Eke mı sebebê bıdiyêne, mı bêsık u bêguman vatêne ke “ez Kurdane”, qe kesê ra ki paka mı nêbiyêne ke cı ra kurdina xo bımuşi.

Ez heni guman kenu, Zazaê ke xo Kurd ya ki Tırk vênênê, zerrê xeylê tenu de sık esto, labelê hundae (ehend) serru ra tepia mordemê ke kewtê zerrê siyaseti, anorê xo rê nêanê ke vacê, “Zaza mıletê do ciaro, Zazaki Kurdki niyo”. Hama na itha mesela ma niya.

Nuşte ebe qalê profesorê mı J. Gipperti kerdene ra sifte keno. Seydxani pers kerdo, *Gippert kamo, senê xebati kerdê?* Pela ey internet de esta, cı kuyo, bıwano. Mesela eserê ey naca de listekerdeyê:

<http://titus.fkidg1.uni-frankfurt.de/database/jgbibl/queryx.asp>

İnu ra qeyr, xeylê serri Üniversitê Frankfurti de Zazaki sero tedqıqati vıraşti. Ey ma qeseykerdoği dawet kerdêne ke ma ra persu pers kero. Gippert xeylae zonu sero guriyo, be xo hem hindocêrmanisto, hem qefqasyologo, hem ki verênde japonolog bi, ninu ra qeyr 100 ra jêde gramerê zonu muso. Zonzanitoğu miyan de ki wayirê itibario. İranolociye ki lızgê dê ilmê zonanê Hind-Ewropawa, yanê, Zazaki, Farski, Kurdki, Ewısta, Partki ws. ki tederê. Her çi ebe “kurdşınasiye” hal nêbena.

Seydxan vano ke, “Hend ki ez zûna Gippert çend serî cuwa ver kirdkî ser yew nuşte nuştib, ey no nuştêyî xo di îddîa kerdên ki kirdkî (Zazaki) farisî ra nêzdî ya. Helbet ey semedî îspat kerdîşî teza xo yew lîsteyî qalanî kirdkî vîcnabi û nê qalî bi farisî ya miqayese kerdibî.”

Nika, mordem ke qalê jü qesa keno, gereke bızano ki, qalê çınay keno. Nuşteo ke dekeriyo, hem Almanki veciya (“Die historische Entwicklung der Zaza-Sprache”), hem çarna a Tırki ki (“Zazaca'nın tarihsel gelişimi”). Nuştekarê ma hurdimine zonu zano. Ni nuştêy internet de ki vıla biy:

<http://zazaki.de/deutsch/aufsaetze/gippert-entwicklung%20zaza.pdf>

<http://zazaki.de/zazakide/zaza-tarih.pdf>

Nuşte, hetê tarixi ra raresaena Zazaki serowo. Tede Farski ra jêde qalê jü zoni vêreno ra ke, Seydxani qe nêdekerno, ya ki nêkewto ra ser ke senê zono, Farski ra kerdo têmeian ra: no zon Partkiyo. Partki, Îsay ra raver seserra 3. ra hata Îsay ra tepia seserra 3. nuşiyoy, o deme de ki qesey biyo. Zonê imparatoriya Parti bi. Mısalu de Zazaki be Partki ra sanitê têver. Partki zonê dê Îrankiyê zimê rocawani (şimalê gerbi) bi. Hazaru ra çekuyê Îrankiyê ke kewtê Hermenki, zafêr Partkiyê. Mesela “şehir” ki Partkiyo, kewto Farski. Senê ke Gipperti peyniya nuştî de vato: “Zazaca’ya yakın olan dillleri Partçanın çevresinde aramız gerektiği açıkça görülüyor”. Yanê, Zazaki, zonanê Îrankiyanê Wertênu (Miyanênu) ra tewr jêde Partki ra nejdiyo. Farski ki zonêo ke hem heto jü ra tewr vêşi zanino, heto bin ra ki zonê dê Îrankiyê verocê rocawani (cenubê gerbi) o tipiko; yanê ferqê Zazaki u Farski be Partki ra ano çımu ver ke veroc u zimê rocawani de senê ferq esto, biaso. Jü idia çinê biye ke Zazaki Farski ra tenêna nejdiyo.

Şemawa ke Seydxan vano, a tek teyna ê Gipperti niya, ê LeCoqia ki. Ney ra serkewte (qeyr), tesnifê İranolociye vêreno, peydena ney sero qal anu ra.

Dıma ki nuştekar vano: “La wa erjîyaye Prof. Dr. Jost GIPPERT qusurî mi ra neewnîyo, mi cuye xo di nuştêyo hend qeyrî cîdî nêwendo.”

De, insaf! Ez çiyoy çewt mevaci, xo ra mısal bıdi: ez be xo Almanya de biyane pil, hama tabi ke ebe xuy u xışêtanê (heysiyetanê) sarê ma ki biyane gırs. Hewl u xırabê ney ki elbet esto. Xırabê xo ki nuyoy ke, der u dormê ma de, wertê mordem u werêtanê ma de hata na serranê peyênu akademisyeni hona zaf senuk biy; ma ki nêzanûtêne qimet cı dime ya ki xebera ma çinê biye ke, i çı musê, wayirê senê zanaişî. Rocakewtena nedjiye (şerqo nejdi) de tore esto ke akademisyeni xo tenê vênzenê ra, otororitê xo musnenê, veqer kenê (benê qure), qa çıqa çı zanênê. Labelê rocawan (ğerb) de adeto henên endi dariyo we. Malımı bê, doçenti bê, gorê teleban u qomê xuyoy ke xıtabê cı kenê, xo kenê ververê inu, heni derse salıx danê; va heni bıbo ke, malım ya ki profesor derse de çıqa malumat dano wendoğ u telebu, ebe xo ki hunde zano ke pia bımusê, raver şêrê. Maê sarê Anadolu u Mezopotamya rê heni amêne ke, ma xo xo rê vatêne, ‘no belkia zaf nêzano ke ma ra pers keno’. Mordemi ke be xo şı universite, kewt imtehanu, meqale u kitabê alımu ke wend, vêneno ke ni alımı esil ser deryaê, hama xo heni nêmusnenê, mordemê qelenderê, tewazu zanê. Eke jübini lom (kritik) kenê ki, be usıl u qeyde kenê, jübini nêsiknenê. Mı qesa kerde derge, nae wazenu ke vaci; waxto ke tezê doktora Ludwig Pauli be Zılfi Selcani ra veciyay, mı gureti, eke wendi, mı not kerdêne ke koti mı çım de gëletiyey esta, sero bınusni. Tepia ez gınu pıro, mı xo da arê, xo xo rê va ke, “mêriki imtehanu ra vêrenê ra, wayirê unwaniê, hunde ked u emeg danê, sero wendo. Tı kama ke xo kena ververê inu, to se kerdo, çı wendo?” Raver, gereke ez hedê xo bızani, gocaganê (bışkojianê) xo arêfi, emeg u qeyretê nine rê hurmet bıkeri. Mı ki nıka ilmê zonu qedena, hama hona sifte derane, hona nêşkin ke xo ververê ni xocanê xo kerı, raa mı hona derga.

Tepia “xebata akademîk di yew hileyoy zaf meşhur esto” vato. Belkia mordemê Tırkiyaê ilmiê ke diploma xo torpilê dewlete sera gureta u raştı ser mordemê ilmi niyê, hile xercê inano. Hama Ewropa de heni badıva diploma u unwan vıla nêkenê. Xebata akedemike de ke hile bıbo, o kar endi karo akademik niyo. Eke jüyê hile u dubara bıkeroy, rew herey vecina meydan. Çıke Zazaki sero teyna Gippert ya ki Paul otoritey u zanıtögi niyê; İranolociye de xeylê alımı estê ke meqalu, nuştı wanenê u bêhetê. İsan ke bınan ra ilava (iftıra) soyneno, gereke haydarê cı bo ke, senê qesu ano ra bar, fekê xo ra veceno. Taê wendoği belkia waqıfê ni mewzuy niyê, labelê mordem qe kesi hurendia budelay mekeroy; çıke her kes şikino, era dime kuyoy, çımeu werêfiyo, qayt kero, kam çıqa zano, kami se vato. İlm de her çı werte dero. Akademisyenanê ke eyni qısım de wendo, i şikinê bızanê u vacê, kami, koti dek u dubara ya ki xeta kerda. Jü kimyaci ki nêşkino jü televizyonci ra ya ki jü mihendisê makina ki nêşkino jü iqtısadçı ra, jüyê ra karê i bini rındêr bızano. Jüyoy ke ‘zıwanzana’ niyo, nêşkino rae bımusno jü zıwanzanay ki. Teyna sık u guman ya ki sotraq (yüzeysel) zanaene bes niyo. Axırı, ilm bıne direktifê jü ideolociye de niyo. Miliyetçiyê Tırku çıqa ke vacê “Türk lehçeleri”, Tırkolociye de zonê

Turki hergı jüyê zonê; mîliyetçiyine, tırkologu elaqedar nêkena. Mîliyetçi ya ki partiyê Kurdu ki çıqa ke vacê “zarava Kurdî Zazakî”, no vênaiso politik ki iranologu elaqedar nêkeno.

Uyo ke vacime “qeti” ano ra zon ke, Zazaki aidê Kurdki niyo, inu ra jüyê ki ezane. Hama na idia niya, tesbitê ilmê zonano. İranolociye de halo nikaên nuyo. No tesbit ke ebe raa ilmi bivuriyo, vênaiso raştêr veciyo meydan, ezo akademisyen ki mecburane ke nae qebl kerî. Labelê, na sate tesbitê do bin ya ki çiyê verba ni vênaişi çino.

Akerê, bivênê:

- Compendium Linguarum Iranicarum (CLI, Xulasa Zonanê Îrankiyu). 1989, Wiesbaden. Pela 336. ra tepia, meqalê Joyce Blaue “Gûrânî et zâzâ”
- *Die Iranischen Sprachen in Geschichte und Gegenwart*. (Tarix u waxtê nîkay de Zonê Îranki). 2000, Wiesbaden, vetoğ uncia Rüdiger Schmitt. Pela 78. de
- Windfuhr, Gernot (vetoğ): *The Iranian Languages*. (Zonê Îranki), Michigan. Meqalê Ludwig Pauli Zazaki sero esto.

Ê ninu ki elbet ke kitabê xuyê çimey estê, pêro O. Mann/K. Hadank, T.L. Todd, Zülfü Selcan, Ludwig Paul, MacKenzie, Gippert inu çime danê.

Teyna be rêz u liste kerdena zonû, bê rafiştêna (rakerdena) fikr u tezu, zoni tesnif nêbenê. Vacime ke, Evliya Çelebi ya ki Ziya Gökalp i iranolog ya ki zonzanitoğ bi, Zazaki sero jü gurenaisê xuyo xas esto? Na derheq benê wayirê otoritey?

Mordemi ke teyna u bê argumano maqul o ya ki no filan zonzanoğ lom u kibar kerd, teza cı, fikrê cı nino puç kerdene. Politika de beno ke taê çekuyanê ercanu ra mordem taine era xo dime fiyo, labelê ilm de qet qîmetê nae çino.

P. Lerch iranologu verêno ke Zazaki ilmi gureto qeleme, saiya ey ra qeydê ey amê roca ewroêne. Raştê, ey Zazaki zê diyalektê Kurdki klaisifize kerdî bi. Hama O. Manni ki tam xetanê P. Lerchi u E.B. Soane sero vîndeto (bîwanê, pela 9. - 14. u p. 18. - 23.), gëletê ey nuştê. Tewr verên o ilmdaro ke isbat kerd, Zazaki u Goranki çira zonê xoserê, Kurdki niyê. K. Hadanki ki gurenais u tezanê xo ra pia tedqîqatê O. Manni kerdî kitab (1932). Feqet, ey ra raver ki F.C. Anderas jü mektuba xo de (7.7.1909) ano ra zon ke, Zazaki Kurdki niyo (“*das nicht zum Kurdischen gehörige Zaza*”). Se ke zanino, Andreas ki iranologêo ke Zazaki sero gurenais viraştê.

Elbet ke xetê O. Manni ki biyê, ninu sero ki L. Paul kitabê xo de vîndeto. Ey na ki vata, ke, gorê sert u surtê i rocu O. Manni karê do hewl viraştê. Hama riyê taê xetanê qıcu ra jü mordem ostaina xo ra waro nêgineno.

Ê ilmi şerq u gërbê xo nêbeno. Her qısm u lîzge de kriterê xo estê. İlmê zonû be İranolociye ki qıstasê xo estê ke tecrube u zanaisê ilmdaru ra veciyê meydan. Elbet ke, jü ilmdarê zonû, zono ke gınenno sero, gereke zanaisê xo derheq de bîbo. Gramer u bunya u tarix u hurendia i zoni ilm de koti dera, bızano. Na cihet de muhim niyo ke ilmdar gëribo/a ya ki o zon zonê ma u piyê xuyo. Tabi ke, çime lazımo, sar ra pers keno, museno, labelê mobetkerden u hakimê zoni biyaene qıstas niyo. Bêsık, ilmdaro ke zonê ma u piyê xo sero gurino, tenêna wayirê avantacıo. Çı esto ke, vacime, ma u piyê mı ki mı ra xeylê rınd zonê ma zanenê, hama i coru (caran) nêşkinê, hetê ilmi ra nia dê (cı ewniyê), ra u olağê tedqîqat u netice vetene bızanê.

Taê, waxto ke wazenê, kurdina Zazau isbat kerê, hazar çime ra, kitabânê xam u gëribu ra name anê, çimeanê dewlete ra, dewletçiyânê zê Z. Gökalpi ra ki vatenu, kitabû dekernenê ke vacê, “qayt kerê, ni vanê ke Zazay Kurdê”. Labelê eke jüyo gërib ya ki jüyê dewlete ra mevaco ke “Zazay Kurdi niyê”, o waxt ni “cıgeyraoğê ma” vanê, “no gëribo, koti ra Zazau nas bıkeru, Zazaki nêzano” ya ki “aha, ni qesanê dewlete esas cênê, peyê ninu de dewlete esta.”

Jü mîlet ke xo çıturi vêneno, ilmê zoni de qe muhim niyo, teyna malumatê kaleko (yano, kiştê). Vacime ke, Hemşini çıqa ke qebl mekerê ki, zonê xo Hemşinki varyantê dê Hermenkiyê Rocawanio (gërbio). Tarix ra ki zanino ke kokê inu Hermeniyo, bado biyê Mısılmîni.

Seydxan fikr vano ya ki pers keno, taê ca de eşkera niyo, hama heni vacime ke o wazeno wayirê malumatî bo, pers keno: “*Gelo nê ki vanî kirdkî kurdî nîya, nê çiqas piyerê lehçeyanî kurdî zanî.*”

İsan nae ki bîperso: iyê ke vanê, Zazaki Kurdkiyo, i tarix u raresaena zonanê Îrankiyu çıqa zanê, pê çınay isbat kerdo ke Zazaki Kurdkiyo, hama Kurdki çira Farski niyo?

Bêguman, hona xeylê çî zê vatena Seydxani *"hewceyî minaqasha yo"*, feqet bîra u waanê ma rê qe qısawite mebo ke, O. Manni ra nat sîkê qe jü iranologi çino ke Zazaki xosero, zonê do ciaro.

İlm de isbat muhimo, idiyay esas nêcêrinê (nêgêriyenê). Jü meqaleo besit bîbo ki, eke moidem fikrê ya ki idiaê ano ra zon, gereke çime ya ki mîsal bîdo. Ya ki eke çiyê sero vat *"no gëleto"*, gereke raştê cı vaco. Nuştê Seydxani de qe jü çimeo ke ilm de qebul diyo, çino, be xo ki çiyê rê mîsal nêdo, ver ra hata pey idiyay tey gîlenê.

Ni cihetu sero ma çand rey vîndetime, ninu sero nûka çimey ki senûki niyê. İsan nêzano, taê albaji (embazi) çira jü qesa des rey danê vatene ke hata ke sare kuyo? Ney de sare nêkewtene, fam nêkerdene çina, qusîr de qayt mekerê, kherrîye ya ki nêto xîrab tey esto.

Kurdki u Zazaki nêreseno Ewîsta (Avesta), labelê kokê xo jüyo. Kurdki u Zazakiyo ke o çağ qesey biyo, bêguman Ewîsta ra zaf nejdî biyo. Bîzaniyo ke, Hindkiyo Khan (Vêdki u Sanskrit) be Ewîsta hetê grameri ra %90 ra vêşî zê jübiniê. Zono ke direkt Ewîsta ra pêda biyo, zonanê Îrankiyanê wertênu be newu de çino. Tek zono Îrankiyo ke esrê İranio khan ra hata ewro az be az nuştene de mendo, ardo na roce, Farskiyo; jü ki teyna u belkia Osetkiyo.

Zaf normalo ke Ewîsta u Zazaki de xeylê kelimey pia estê ya ki mendê ro jübini, labelê na ki gëleta ke, mordem jü zonê çağê nîkay bîcêro, bê malumatê tarixê zoni ebe zonê çağê khani têver sano (qıyas bîkero). Çike mabên de 2500 serre ra jêde waxt vêrdo ra. Gramer u bunya vengu de deyra çî vuriyo, qesey biyê vindi ya ki sîkl vurno, xeylê çekuyê newey zonanê binu ra kewtê cı.

Nêzanon, na senê hekmata ke mordem bê isbat raurzo, vaco ke *"Zerduşt uliyê dê Kurdano"* ya ki *"Medî Kurdê"*? Ferz bîkerê, tornanê mordemê ra jüyê darino we, vano, *"o mordem teyna khalikê mîno"* ya ki *"pîrika mîna"*, tornanê binu inkar keno. Medki ra ki direkt çekuy nêzaninê, nênuşîyo, ni tenê yanbegî (indirekt), çımanê binu ra zaninê.

Estbîyaena diyalektanê jü zoni ki qusîrê çinêbîyaena dewlete niyo; her zon de diyalekti, feki estê. Farskiyo ke fi tarix ra nat zonê dewleto, hona ki fek u şiwê xuyê ke jübini ra duriê, estê. Kurdki (Kurmanci, Sorani, Kelhuri) sero isan şikino vaco, ni hirêmêna diyalektu ra vêşêri zonê Kurdkiyê, çike hetê gramer u çekuyu ra tenê ferq esto.

Fekanê Zazaki miyan de ki elbet ferqî estê, labelê mordem nêşkino vaco ke, ni jübini fam nêkenê. Ma ke neslê xo esas guret, xeta kenime, çike weziyatê ma zê ê pîlanê ma niyo. Ma zonanê binu ki musayme, jêdêri Tırki ma de biyo zono hakîm u Zazaki de teyna qesanê rocanu zanime. Zonê ma, roê (rîhê) ma vuriyo. Se ke albaz Faruk Erenî reyê vati bi, ma zonê xo raver anime ra xo viri, hona qesey kenime. Hama kokimê maê ke 24 sati zonê xo de biyê pîli, i zerre u roê xo ra qesey kenê. Pîlê ma qal kenê, sureo ke şiyê eskeriye, uca raştê Zazaanê Sêwrege ya ki Paloy ki biyê, qe nêvanê ke *"ma jübini areze (fam) nêkerdene."* Vanê, *"elbet ke zon de ferq bi, hama qeseo ke isani nêzanitêne ki, mane texmin kerdêne"*. Ya ki Sarê Xînis-Vartoy be çerçiyânê Paloy ya ki Diyarbekîri ki fekê jübini musê. Varto de Zazaanê Diyarbekîri ya ki i Suniyu pêrûne rê vanê *"Dîlmîc"*; iyê ke Varto de biyê pîli, nêvanê ke *"ma zonê Dîlmîca fam nêkenime"*.

Mî reportaj de ki vat, areze (fam) kerdene ya ki nêkerdene, ilmê zonu de qıstas niyo ke dî lisanê ke jü koma zonu derê, raştî zonê ciarê ya ki diyalektê jübiniê. Sebebo ke Kirdaski u Zazaki jübini hetê famkerdene ra nêcênê, gramer u gëzna qesu de ferq erzeno.

Ez Çewligîc niyane, a ri ra dewanê cı nêzanenu, labelê muhim niyo ke jü ya ki dî teni dewê Kur / Kori estê. Axîri O. Manni, kamci dewa Kori/Kuri ra beno, bîbo ya ki goçeranê a dewe ra bo, malumatê i feki xo ver ra nêeştî, imis nêkerdo, caê ra do arê.

Nuştekar dewam keno, vano: *"Kesî ki vanî kirdkî kurdî nîyo, ê xo erzenî pey paştê Oskar Mann û Karl Hadank."* Phuştia ke ma xo saneme cı, ê O. Manni niya, ê ilmê zonia u neticeyê ke ilmdaru vetê meydan, awa. Seydxano delali, nêzanon çira, zafêri namu dımao ya ki namu xo rê keno derd. Mordemi ke zerrê jü çî de ke qayt nêkerd, eslê mesela nêvêneno. Name qapağî, her qapağ nêşkino ra çiyê, labelê isan gereke i qapağî hewa fiyo, çım berzo zerre. Ê ma ki henia. O. Mann, Hadank ke mebo ki, gramer, qesey, sîkl u cismê Zazaki be

zonanê binu ra werte dero. Kam ke kuno ra dime, reseno eyne neticu. Belkia tenêna rew ya ki tenêna herey. Qeyde u qanunê ilmi estê. Eke kes ni qeyde u qanunu ra rajî niyo, gereke raver ilm u irfanê ni qeydu bîwano, bîmuso, eke icab kerd, raşt kero.

Ma ni qapaği berz kerime, tenê zerre de qayt kerime. Hetê tarixi ra nat senê ferqi estê, vengi çituri vuriyê, jü ki nika wertê zonanê Îrankiyanê rocawani de senê ferqi estê? Nae sero ez ki meqalê xuyo peyên de sero vindetane (bîwanê: <http://www.zazaki.de/turkce/makaleler/zazacauzerinenotlar.pdf>). Mî ra raver ki mesela Z. Selcani sero vindeto (bîwanê, <http://zazaki.de/zazakide/ZazaDilininGelisimi.pdf>, pela 9. ra tepia). Mî waşt ke meqalê mî pela Kurdistan-Aktueli de ki darde bo, labelê riyê mesela tekniki ra nêbi.

Seydxan çira teyna qalê kitabê O. Manni keno, hama ê T. L. Toddi (1985, Michigan), Ludwig Paul u Zülfü Selcani (hurdîmêna 1998. de veciyay, tezê doktoraê) nêkeno? Dr. Z. Selcan mesela hem alîmo ğerib ki niyo, Zazaê Dêsîmio. L. Pauli kitabê xuyê teza doktora de Seydxan Kurîj ki dekerno, namê ey kerdo kitab (bîwanê, p. 272 u 344), eceba nuştekarê ma vira şiyoy?

Mordem ke qalê jü dewa keno, gereke her çi eşkera vaco. Eke serê taê çiyoy ke cî rê wes nîno, mînenoy tê (nîmmenoy), caê ke ra va bêroy, pîrodo, hewa erzo, o çi unciya vecinoy ra roştî.

Persaena nuştekarî dewam kena: "*Gelo Oskar mann çiqas kirdkî musayoy, çiqas lehçeyanî bînanî kurdî zuno ki hema hend asan îspat kerdo ki kirdkî ne kurdî yo.*".

Cî ra vacime: Zazaki, raver aidê zonanê Îrankiyanoy, ê Kurdki niyo. A ri ra raver gereke zonanê Îrankiyanoy ra têver saniyoy. K. Hadank pela 17. de letê V. de sifte keno, "*Die Stellung des Zâzâ zu anderen neuiranischen Sprachen*" (Hurendia Zazaki wertê zonanê Îrankiyanê newanê binu de), pela 18. de vano "*Das Zâzâ nicht Kurdisch*" (Zazakiyo ke Kurdki niyo), Kurdaski ra sanenoy têver, nae ki vano ke (p. 19.), Kurdkiyê Rocawani (Kurdaski) anoy çim ver, çike Kurdkiyê Rocakewtene (Sorani) Zazaki ra daêna dîrio. Pela 24. de Zazaki be Goranki ra sanenoy têver; p. 27. de Zazaki be Osetki ra; pela 28. de Zazaki be Peraçi u Ormuri ra, pela 30. de Zazaki be Peştoy ra. Pela 31. ra tepia ki Zazaki be Yunanki, Hermenki ra, jü ki tesirê Tîrki u Erebki anoy ra zon.

Ïyê ke ni kitaboy be meqalanê ilmiyoy Zazaki sero cênê, wanenê, vênênê ke, zê vatena Seydxani "*Oskar Mann behsê fekî Kur keno û Oskar Mann`a pey zi hema – hema piyerê Îranolog behsê fekî Kur kenî.*" niyo, na raştî niya. Oskar Mann ğiraniyey da fekê Sêwrege ki. T.L. Toddi jü Sêwregeci ra notê xo guretê. Zîlfi ğiraniyey da fekê Dêsîmê Rocakewtene (mîşriqi/şerqi). L. Pauli ki ğiraniyey da Zazakiyê Veroci, feqet fekanê binu ra ki dê arê. Mî teza xuyay masteri xora bunyay diyalektanê Zazaki sero nuştay. Teza ke ilmê Îranolociyey de qebul biya, kes ki nêşkiyoy puç kero, çituri mordem nae rê vano ke "*Bingehî na îdîa, na tez çîn o.*" ?

Namanê muntîqay sero ez sare nêdacnenu. Çiyoy ke ez zanuy, Zazay be xo namê hardê xo Kurdistan name nêkenê. Namê "Tîrkiya" xora namê işğalî, be zor u zalîmiyey na pîra. Seba mî, eke jü muntîqay de xeylê zoni, kulturi, mîleti, dinî estê, a muntîqay sero gereke namê tek jü mîleti mebo. Eke mordemi vat "Tîrkiya u Kurdistan", heni zaninoy ke, na hard sero teyna Tîrk u Kurdi estê. Labelê, namê zê "Anadolî u Mezopotamya" namê kulturelê, tede medeniyet u zenginiyay zony, itîqatuy, mîletuy wedardiya. Ezî ki coka ni hardî ni name ra dekernenu. Ezo ke anarşizm ra xo nejdî vênenu, qe hedê mî niyo ke şindoranê dewlete sero pêrodî. Dewletî mî çim de peyniyyay peyênê gereke pêroy bîrijiyê, weşiyay komunalay serbestay têdûstay xozanoğey bêroy hurendî.

Heqa Kurdu ke ke esta, hardê xo Kurdistan name kerê, heqa Hermeniyuy, Asuruy, Zazau ki esta ke welatê xo "Ermenîstanê Rocawani, Asurîstan, Zazaîstan" name kerê. Eke lingay xo ra hard dime, raştîyey bîvênîmey, no esto ke kes reet ewroy-meştay dewlete nênanoy ro. Siyasetê Tîrkiya de persê Kurdu çiqay ke raver şî, hal bî, no ma rê ki, mîletanê binu rê heni zanon ke xêr anoy.

Namuy sero ki ez nêwazenu werênî. Taê ornaguy ke bîdî, besê: mesela namê zonê Pakîstanîyo resmi Urduyoy, zonê do Hind-Ariyoy. Kokê qesê Urdu ki Tîrki "ordu" ra yeno. Almanki de Ungarn, İngilîzki de Hungary namê Macarîstanîyo, kokê "Ungarn"î Tîrki "on Oğur" ra yeno. Nika isan şikîno vacoy, Pakîstanîci, Macarîci Tîrkê ya ki eskerê Tîrkanê? Mî meqalay de ki mîsal day, namê "Srb"î, zonanê Slavuy de yeno manê "dereza, deza, mordemê jü aşire". Nî qesey ray Sîrb, jü ki Sorb pêday biyoy. Sorbî rocakewtene Almanya de cîwinê, zonê xo rê vanê "Serbski", zonê inuy Polanki ray nejdîyoy, Sîrbki niyo. Namê "Slav"î ray ki "Yugoslavyay, Slovenyay"

pêda biyo. Ni miletî ki pêro jü niyê, hama mordemê jübiniê, domanê dedanê. Zazay be Kurdu ra ki miletê İrankiyê, elbet ke tesaduf niyo ke kokê taê namu ki jüyo.

Mordem namê "Zazay" de be alerciye qayt mekero. No name ta kîtabe de nuşîyo, 2500 serre ra raver Padisae Farsi Dariuşi (Dara) mîntîqa Fîratê zîmey "Zâzâna" name kerdo. Ae ca verdime, ma rê zê hetê Xînus-Vartoy her mîntîqa de namê sar u zonê ma "şarê ma, zonê ma" bîmano ki, no mîlet, no zon esto, name çiyê nêvurneno. Nas u albazê minê ke hetê Boglan (Solhan), Dara Hêni (Genç), Hêni, Pasur (Kulp), Gêl (Egil) u Licêy raê, xo teyna Zaza name kenê. Albaz Zaza Yaşaro ke zerrê Çewligi rao u İranolociye waneno, kokim u pilanê Çewligicu de ki qesey kerdo, inu çim de Zazay u Kırdasi (Kurmanci) jü mîlet niyê. Albaz İsmail Söylemezo ke mi tey reportaj vıraşti bi, o ki otir vano.

Sersebeto ke Zazay zê Kurdu yenê diyene, Zazay ya ki Kurdi niyê, Tirkê. Yanê, Tırki nêşkinê Zazau be Kurdu ra cia kerê, çike nejdi ra nas nêkenê. Kurmanci Zazau rê "Dîmulî" ya ki "Zaza" vanê, Dêsim de ki hetê Pêrtage de Zazaanê Dêsimi rê "Lacek" vanê. No name "Khurr" ki no mentiq ra yeno, çike Kırdasê Şafi laci rê "Kurr" vanê. Yanê, hereketanê Kurdu ki hukmê Tırkanê veri (önyargı) gureto, kerdo bînge, ebe na qeyde Zazay kerdê "Kurd".

Eke bêrime mesela aşiru be zonu ra, Taê nuştekarê bini ki zê S. Kurji no vênais derê ke, 'jü aşire ke mîntiqê de Zazaki, mîntiqê da bine de ke Kırdaski qesey kena, isbato ke ni Kurdê.'. Nae sero bira tenêna raver sono, vano, "Nê yenî na mehna ki kird, kurmanc û ê bîn yew mîlet a. İna mîsal yew cay dinya di zi çîn î. Dinya di yew eşîr çîna ki hem kurdî, hem tirkî, hem kurdî hem erebî yan zi hem kurdî hem farisî qisê bikero."

Dina de wertê 6 u 10.000 zon esto, hunde ki mîlet esto. Nuştekarê ma dêma ke ni pêro dos kerdê, amo no netice ke qe caê de dina de no misal çino. Ma nuştekarê xo zaf duri merusnime (merşawi), Maraş, Meletiyê, Erzingan de Sinemilici estê ke ni caê Kırdaski, caê do bin de ki Tırki qesey kenê. Ağuçanici jü dewa Erzingani de Zazaki qesey kenê, dewa bine de, Meletiyê de ki Tırki, Xozat de Kırdaski qesey kenê. Aşirê Dêsimi ki Qoçgiriye de estê ke nika Tırki qesey kenê, labelê Dêsim de hona Zazaki qesey kenê. Tenêna ke kou ra dori şime, Qefqasya de vêneme ke, cao ke belkia 100 zon jü mîntîqa hiraê de qesey beno, uca zaf normalo ke dewu de her kes dî ya ki hirê zonu zano. Hem ni zonê ke qe hetê koki ra jübini de elaqedari niyê. Mordemu ke goçê caê bini kerd, inu dest dero, eke zon u itiqatê xo ca verdanê, vurnenê ya ki nêkenê ya ki sanenê pê (kenê têmîyan ra), dî zonu ya ki itiqatu pia ramenê.

Ze ke nuštoğê hetkarê mîliyetçiyina Tırku ke vanê, hesarbiyaena Tırkana mîliye de xeylê neferê ke etnik ra Tırki niyê, Kurdu, Zazau, Çerkezu, Lazû, Arnavutun u i binu, hereket u cenganê Tırku de pia ca guret. No nino na mane ke ni mîletê bini ki benê Tırki. Piyê Tırkiyine Ziya Gökalp nika Zazao ya ki Tırko ya ki hurdimênao? Zazay ki her çîqa ke taê hereketanê Kurdu de ca bicêrê, xo Kurd bivênê ki, nino na mane ke Zazay raşti Kurdê.

Mesela nawa; eke ê Zazau ki hereketê xuyo mîliyo quwetın bibiyêne, hal vuriyêne.

Sey Rızay raşti waştêne Dêsim de Kurdistan rono? Çêna u torn u albazê ey çira heni nêvanê? Ni guretey (alıntı) kîtabê Dr. Hüseyin Çağlayani, "38 ra jü pelge" raê:

H.Ç.: Ma, ine ke qesey kerdênê, vatenê, „ma seveta Kurdistani do pêro“, ya ki?

Leyla (Çêna Sey Rızay): O zaman koti Kurdistan vatêne? Dêsim.

H.Ç.: Yanê Sey Rızay ine heni, „Dêsim“ vato?

Leyla: No niyê vecenê, vanê, „Kurdistan“.

H.Ç.: Taê vanê ke, yanê pilê Dêsimi seveta Kurdistani do pêre. İne raşti çiyô nianên vatêne?

Mehmet Söylemez: Nê, nê.

Pêre pia jü fek de: Nê, nê, nê! Çiyô henên çinê bi. İ va vazê!

H.Ç.: Tu kota makeme ki. ine (pilê Dêsimi) thoaê makeme de va ke, „Yaşasın Kürdistan?“

M.S.: Nê, nê, nê! Yaşasın maşasın çinê bi. Çiyô henên çinê bi.

Pêre pia (Xeycane, Besere, İmam Uşên, Hecira): O zuro. Çiyô henên çinê bi.

Besere: Kurdistan na peyê coy vejîya.

M.S.: Na Kurdi nika newe vejîyay. Ni nika newe vejîyê vanê, „ma Kurdime, Kurdime!“ Çiyô henên çinê bi. (...)

Süleyman Kırmızıtaş: Mî thowa mîletê ma ra, „Yaşasın Kürdistan, yaşasın Kürd Gençleri“ nêhesna. Mî thowa

nêhesno. Mı xeylê mileti de qesey kerd, hama thowa nêhesna.

H.Ç.: Sey Rıza i verva politika hukumatê Tırki amê. Acaba amacê nine heşiyena to ra gore çik bi? Taê vanê, Sey Rızay seveta Kurdistani, Kurdistanê pili do pêre. Na qese çıqa rasta, çika rast niya?

Rustem Polat (Tornê Sey Rızay): Sey Rızay ma kuli ki zanime. Ma heşiyayme pê. Sey Rızay „ma Khurr nime“, na her waxt vata.“

Yanê, zê vatena Seydxani niyo ke vano: “Nê kesî vanî ma Kird nî yî, wahaî Dêrsim, wahaî Sey Rıza vecyênî. Goreyî mi îta di yew bêsamîmîyetê esta. Çimkî Sey Rıza nêvato ma kird nîyî. Çimkî serekî serewedartişî Dêrsim Sey Rıza û ê bîn Kird (Kirmanc) bîy, la ê het di roşnvîri sey Elî Şêr û Baytar Nurî bîy. Elî Şêr û Baytar Nurî sey şewirmend Sey Rıza het di bîy, Sey Rıza zaf bawerê xo înan ardên. Elî Şêr zî Baytar Nurî zî kirmanc bîy. Hereketa Koçgîrî diz î hem kirmanc hem zi kirmanc bîy”

Heya, Elişêr u N. Dêsimi Kırdası bi, labelê Qımıl Eziz ki zanino ke xoverdaisê Qoçgiriye de figurê do muhimo, o Tirkmeno Elewi bi. Nika Qımıl Eziz ki welatdosto Kurdo? Eke amo Dêsim, Vacuğê de kişiyoy. Xanima xo Zahida Zazaki peydena musa, ge ge ebe xeta qesey kerdo. Sebebo ke ni amê Dêsim, itıqat u Dêsimci biyaene ra bi ke xo jübini ra nejdi diyo.

Seydxani caê de qalê Frankfurti ki kerdo. Qal ke amo ra, vacime; Üniversitê Frankfurti ra çar doxtorê maê Dêsimci veciyay ke vanê, Zazay hetê etnisitey ra Kurdi niyê:

Dr. Kahraman Gündüzkanat kitabê xo (doktora, 1997) *“Die Rolle des Bildungswesens beim Demokratisierungsprozess in der Türkei unter besonderer Berücksichtigung der Dimili (Kirmanc-, Zaza-) Ethnizität”* de, pela 41. ra tepia,

Dr. Hüseyin Çağlayan kitabê xo (doktora, 1995) *“Die Schwäche der türkischen Arbeiterbewegung im Kontext der nationalen Bewegung (1908-1945)”*, pela 220. ra tepia,

Dr. Kazım Aktaş kitabê xo (doktora, 1998) *“Ethnizität und Nationalismus - Ethnische und kulturelle Identität der Aleviten in Dersim”*, pela 130. ra tepia,

Dr. Gülsün Fırat meqalê xuyo peyên (2010) *“Dersim’de etnik kimlik”* (kitabê “Herkesin bildiği sır: Dersim, İletişim Yay.) pela 139. de,

ni akademisyeni pêro no fikr derê ke, Zaza u Kurdi jü etnisite ra niyê.

Peter Alford Andrewso ke kitabê *Ethnic Groups in the Republic of Turkey* (Cumurêtê Tırkiya de komê etniki; çarniya ra Tırki ki “Türkiye’de etnik gruplar”) de ki Zazay (Elewi u Suni) etnisiteyo xoser do.

S. Kurij caê de vano, *“ ‘Kurd’ yew qala modern a, polîtîk yew mehnayê ey esta.”*

Kitabanê Pehlewki de (Farskiyo Wertên) zanaena mı ra dı cau de “Kurd” vêreno. Labelê, kami rê be raştiye ‘Kurd’ vaciyo, beli niyo. Tarixzan Minorsky çim de ‘Kurd’ waxto verên ra nat gelet gurenino (xebetnino), Zazau, Goranu rê ki, labelê vano, ni esil ser Kurdi niyê.

Bêrime mesela nuştên u Zazaki rê wayir veciyaene ser. S. Kurij vano *“Ê ki wahaî nê îdîayanî gelo heta nika zıwanî kirdkî ri çıqas hizmet kerdo. İnan çend kitabî kirdkî nuştî, çend xebatê gramer û îmla kerd a. Samedî raşnuştîş û standartîzasyonî kirdkî se kerdo. Heta nika çend kovarî kirdkî çap kerd. Her kovarê înan tene çend hûmar vecîyayî û zafê nuştayan tirkî bîy.”*

Nika ez gereke reyna pers kerî, nuştekarê ma nêzano ke pers keno, ya ki zano ke “i binu” ki kitab u pêseroki (kovari) vetê, labelê nêwazeno namê inu bidekerno?

Tepia ki nuştekarê ma qalê Vatey keno, tı vanê, cı ra qeyr ‘kovar’ê da bine çina.

Vate ki Zazaki rê xızmete kena, na ki rında. Hetê siyaset u tercihê alfabay u qesu ra mı çim de raşt mebo ki, ez nêşkin xızmeta inu inkar kerî. Belkia lom (kritik) kerî, bıqari, labelê, çiyoy ke esto, nêşkin inkar kerî. Çı esto ke, amorê Vate u kitabê ke Vetisxanê Vatey de veciyê, mı leteo jêde guretê. Qe jüyê ke qalê pêserokanê binu, qalê kitabane Zazakiyê binu nêvêreno. Na senê politikawa, nêzanon. Pêseroka verêna ke hawer (butın) Zazaki veciye, *Kormuşkano*. O ra tepia *Tija Sodri* ki veciye. *Vejiyayişê Tiji* ra 30 ra vêşeri kitabê Zazaki veciyay. İsveç de *İremet Förlag* ki hem kitabî, hem *ZazaPress* vet. *Ware* ki nameo de muhimo. *Miraz* pêseroka ke hawer Zazakiyo u a verêna ki edebiyat u felsefe sero veciye. Vetisxananê binu de ki unciya kitabê Zazaki veciyay. Dêsim de zamanê *Munzur Haber* ki veciya ke Zazaki ki nuştêne. Vındetena (egle biyaena) pêrüne riyê ekonomiyê rawa, çike ninu qe caê ya ki partiyê ra puşti nêguretêne.

Kitabê maê “Raştnuştana Zonê Ma” u “Zazaca okuma yazma el kitabı” ki nuştekar u roştberu be zonzanoğu ra pia guriyay, veti. Zazaki sero hata 1999 serre de dı rey semineri viraştêne, Varto, Xarpêt, Dêsım, Çêrmug, Sêwrege, Qoçgiriye, Erzıngan ra nuştekar u roştberi amêne. Frankfurt de Enstitüyê Zazaki na ro. Projê kursê Zazaki, qesebendê Zazaki ra dot nıka projê dê standardize kerdene ki esto.

Mordem çituri vano ke, “ni siyaset kenê”? Dêma ke xızmeta ke gruba Vatey ra serkewte i bini kenê, nêvêrenê. Mordem gereke ni vindetişi hetê exlaqi ra pers kero. Zonê to, kamiya to, estbiyaena to inkar bena; ti ki raurze, iyê ke zê to zonê xo ra has kenê, wazenê pay ra verdê, cı rê xızmete kenê. qe qalê inu meke! Taê tenêna raver sonê, “Zazaci”yu cênê, bestnenê dewlete ra. Botano nianên ki ez hewalê vicdanê wendoğu kenu.

Ma de ferq nuyo ke, ma ilmdarun zonzanıtıoğu ra pia gurinime. Ma de mordemê ke qe elaqa xo siyaset de çina, teyna zon u kultur sero gurinê, i ki estê.

Dr. Z. Selcani nuştê xo “Zaza Dilinin gelişimi” de (<http://zazaki.de/zazakide/ZazaDilininGelisimi.pdf>), pela 17. de pêserokê Zazakiyê ke ya ki pêserokê ke Zazaki tey nuşiyoy, hata 1995 veciyê, i rêz kerdê. Ma pela Enstitüyê Zazaki de ki taê pêseroki kerdê de (<http://www.zazaki-institut.de/peseroki.html>).

Seydxan peyniya de ke qalê “mezhebçiyine” keno, qesa gınena ra mı ki. “*Înan ra Mesut Keskîn fekanî kirdki zi goreyî mezheban tasnîf keno.*”

Mı ra raver Ludwig Pauli kitabê xo “Zazaki” de Zazakiyê zimey “Alevi-Dialekte” name kerdo, i bini ki “sunnitisch” (p. 213.) Nika L. Paul ki mezhebçiyoy?

Ez gereke nae vaci ke, mı de ro mezhebçiyine feteliyaene/geyraene bêfaydiya, çike ez ateistane. Hetê ra ki çhepane, hetê zoni ra ki wazenu ke Zazay, kamci itıqat ra beno, bıbo, pia bıguriyê, bêrê têlewe/pêhetek. İyê ke mezheb kenê mane, nêwazenê Zazaê Elewi u Suni pia kar bıkerê, ezı ki vera inanu. Hem hetê prensipi ra, hem ki nia ke şı, peyniya zonê ma daa rew yena. Mı teza xo (<http://publikationen.uni-frankfurt.de/volltexte/2009/6284/>) u meqalê xo “Zazaca üzerine notlar” de vato ke, şındorê diyalektu (zıme, merkez, veroc) ebe itıqat (Elewi, Şafi, Henefi) kunê tê. No jü tesbitoy, çiyoy de gëlet niyo. Uncia ki mı diyalektê Zazaki gorê dini nê, gorê mıntıqa name kerdê. Mı teze de, pela 51. de ki vato ke, “*Es ist terminologisch auch aus geographischen Gründen adäquater, die Dialekte in Nord, Zentral und Süd einzuteilen als sie religionsbezogen zu benennen.*” (“Terminolociyey de riyê sebebânê coğrafya ra ki munsibêro ke mordem diyalektu, hetê itıqati ra nê, coğrafya ra zıme, merkez u veroc name kero”).

No vatê S. Kuriji ki qurdesano: “*Piyerê kurdanî sunî şafîi yî, kurdan di hanîfî çîn î. Tayê keyeyî curwa pey bîyî hanîfî.*”

Mordem pers kero, eceba sarê Zazaanê Çêrmugi, Sêwrege, Aldûşi (Gerger), Şankuş (Çüngüş), Aqseraiye (Aksaray), ni “taê keyeyî”yê (taê çeyiyê) ke peyê coy biyê Henefi? Kurdu (Kırdasu) de ki Qonya de Henefi zafê. Eke şafitiye teyna xercê Kurdana, o waxt xebere bıdime nuştekarı ke, mesela Maraş de goçeranê Dağıstani ra Lezgi u Avari estê, Şafiyê, nêbo ki ni ki Kurdi bê? Lubnan de mesela xeylê Erebe Şafi estê, ni ki Kurdê?

Zazaê Elewi u Suni waxtê Ayre u Piyay ra nat, 25 serrıo ke pia pêserokı vecenê, pia gurinê, ma miyan de ateisti ki estê, ma nae sero sa benime ke zonê xo rê pêro pia xızmete kênê.

Peyniya peyêne de ke xıtama qesey vacime; eke jüyê wazeno çamurre berzo jüyê bini, gereke bızano berzo ki, gani dev – riyê xo ra mekero. Eke nêzano pê cêro (bıteşo), çamurre dest ra gız bena, gınena serê mordemi ro.

Seydxan Kurij uncia ki seba xızmeta xo wes u war bo, berxudar bo ke, nuştê xo be Zazaki nuşti bi, mı ki zonê ma de cüabê dey da. Emegê ey ki zonê xo rê zafo. Umıdê mıno ke, nae ra tepia ma pêro politika ra vêşeri zon u kulturê xo rê ebe mewzuyanê wesu xızmete kenime, hala ke domananê maê qıcu rê çiyoy rındek vecenime.

mesut.keskin@web.de

13.08.2010

Not: Wayirê pela Kurdistan Aktueli (S. Çürükaya) raji nêbi ke nê nuştêy be na dergina xo pela xo de vecoy nuşte uca kılmek veciya (<http://kurdistan-aktuel.org/component/content/article/62-tartmalar/6020-mesut-keskin-va-se.html>). Coka ma naca (<http://www.zazaki.de/zazaki/seydxanirecuab.htm>) de tam neşr kenime.